

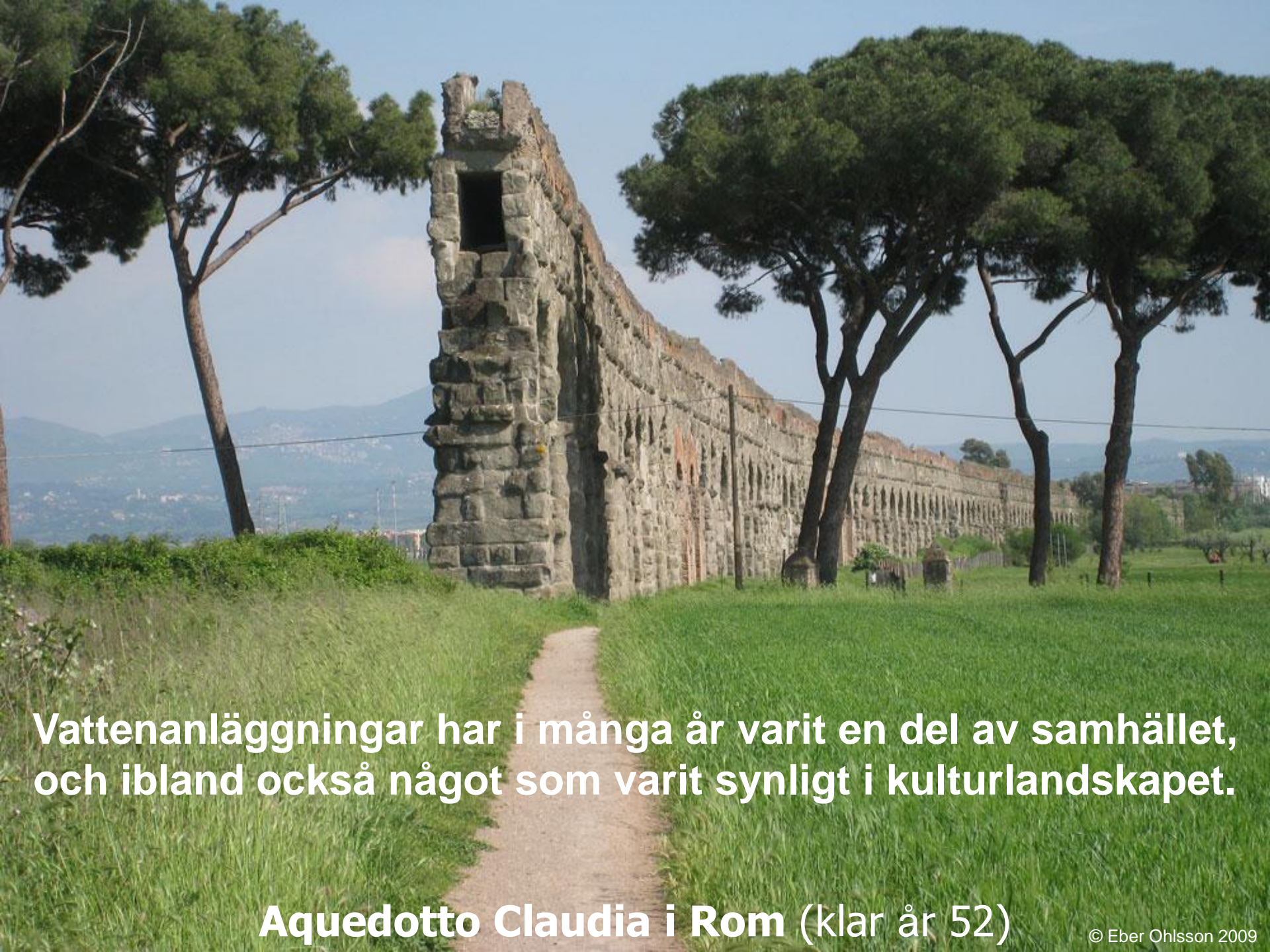
Tankvärt och gångbart - om vattentorn och däcklock

**Anförande onsdagen 19 september 2012
på seminariet **Arkitektur & design inom VA**
VA-mässan 2012 i Göteborg**

Seminarieanförandena finns på Föreningen Vattens sajt
www.foreningenvatten.se

Eber Ohlsson

*VA SYD och
Skånska vattentornssällskapet*

Vattenanläggningar har i många år varit en del av samhället, och ibland också något som varit synligt i kulturlandskapet.

Aquadotto Claudia i Rom (klar år 52)

**Vattenanläggningar är fortfarande en del av samhället,
och också något som är synligt i kulturlandskapet.**

Svampen i Örebro (klar år 1957)

- VA kan synas i samhället
- VA kan vara stolt över sina anläggningar
- Denna stolthet kan medborgarna också dela
- VA kan utforma sina anläggningar så att medborgaren ser dem och ser dem som sina

Om dessa, vattentorn och däcklock, har jag blivit ombedd att både historiskt och framåtblickande med bilder berätta om det som syns och varit VAs ansikte utåt.

- Det är inget nytt att en stad har manifesterat sig i det nya vattentornet
- Det finns vattentorn byggda för mer än 100 år sedan som fortfarande är symboler för sin stad
- Det behöver inte innebära merkostnader att få ett vattentorn som är både omtyckt och omtalat
- Svampen i Örebro är ett bra exempel på hur en vattenanläggning blir en stilikon samt synonymt med en stad. God marknadsföring i mer än 50 år.
- Här följer andra exempel på vattentorn, som har gett positiva mervärden

I tyska Mannheim har vattentornet länge varit en symbol för staden.

Mannheimtornet blev visserligen betydligt dyrare än planerat, men ett vattentorn med borgarna vurmar för och anser vara omistligt.

Vattenanläggningar skall givetvis vara funktionella, men skönhetsvärden kan med fördel tillföras anläggningarna.

Dessa skönhetsvärden behöver inte vara utsmyckning, utan bara genomtänkt tornform.

Ett sätt att få bra och vackra vattentorn är att utlysa en arkitekttävling. Kjessler och Mannerstråle vann 1966 tävlingen om Hyllie vattentorn i Malmö. De har lyckats att få ett smäckert torn, trots att det rymmer 10 200 m³ vatten. Vattentornet stod klart 1973.

Risk finns givetvis att profilerade arkitekter ibland skapar markanta vattentorn...

...där formen i vissa fall prioriteras före den optimala funktionen.

Vattentornet i Svaneke på Bornholm skapade Jørn Utzon 1952, några år innan han ritade Sydneyoperan.

Ett 20 kronors-mynt utgiven av Danmarks Nationalbank.

Att få sin VA-anläggning präglad/tryckt på ett nationellt betalningsmedel måste vara det ultimata för varje VA-verk.

En annan berömd arkitekt, Ralph Erskine ritade tillsammans med Sören Wimmerström vattentornet för Kopparfors AB i Gästrike-Hammarby i ett formspråk som avviker från gängse torn. Byggt 1959.

Enkla former kan ge vackra vattentorn.
Arkitekt Wolfgang Kleemann. Haderslev i Danmark, 1992.

Funktionalismen i nya former. Arkitekt Ortwin Deroo. Tienen i Belgien, 2001.

I Sverige är nya vattentorn i spänn-
armerad betong vanliga, men globalt
finner man många stålvattentorn.

De flesta stålvattentorn är standard-
vattentorn, men det går att få torn där
ljusspeglingar och skuggor skiftar
med solens gång över himlavalvet på
de sexton reservoarsidorna.

Som det av arkitekt Holger Koch
Nielsen ritade "Den blå diamant" i
Horsens, Danmark, 1983.

Det fick 1983 "Det Europeiska
Stålpriset".

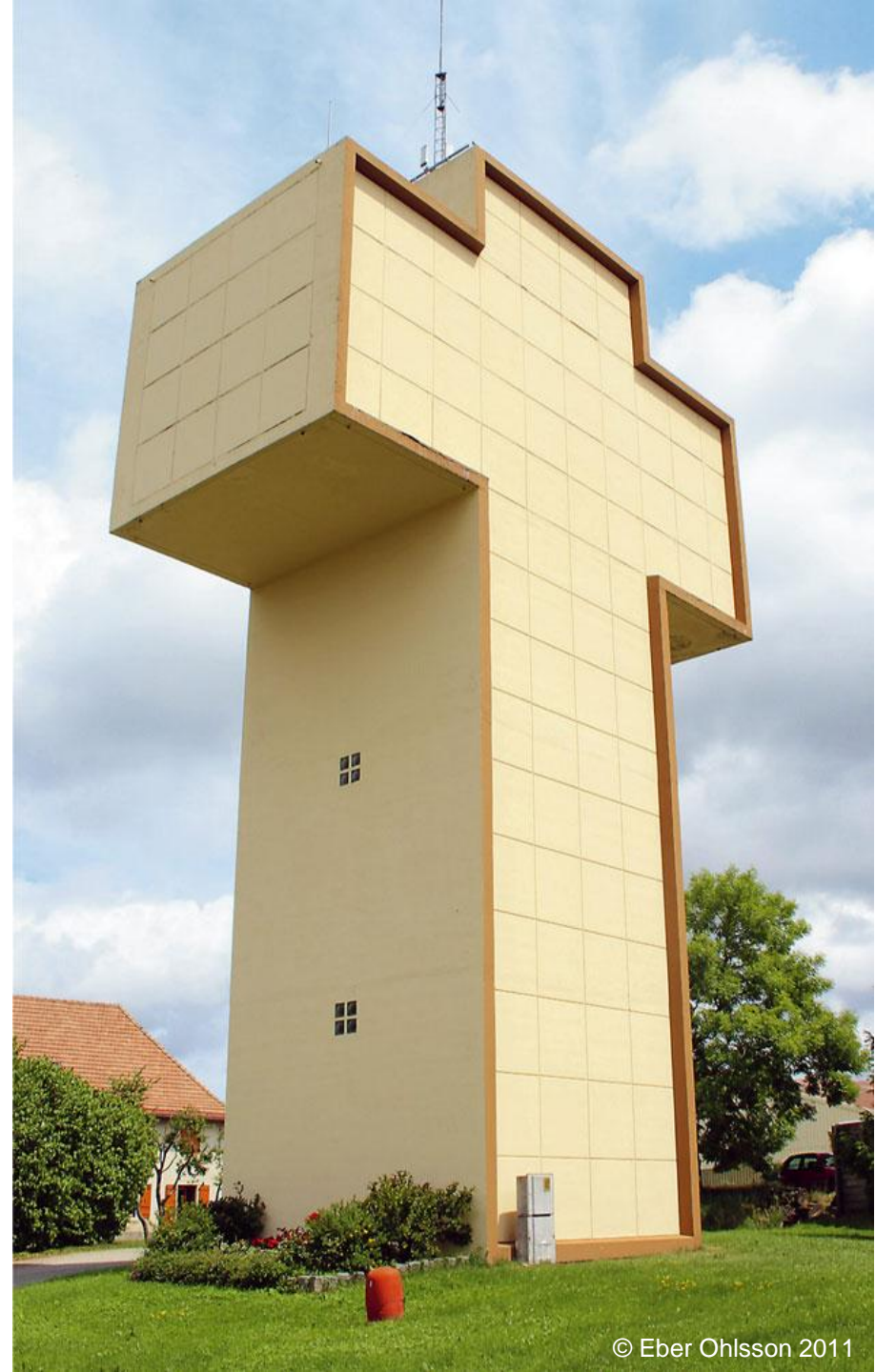

Hyperboliska torn kan byggas med raka strävor, där man genom strävvinkeln får smalare mitt än bas och topp. Det blir både starka och smäckra torn.

Vattentornet i Möglingen (norr om Stuttgart) i Tyskland är ritat av Arkitekt R Kessler. Byggt 1965.

I byn Croix i östra Frankrike har sannolikt arkitekten i utformningen av vattentornet velat knyta an till byns namn.

En liten by kan alltså med vattentornet sätta sitt namn på kartan.

1500 m³ vatten, uppdelat
på tre lika stora
reservoarer, med en tydlig
gestaltning av denna
uppdelning.
Konstruktör: SIDL

Hérouville-Saint-Clair
i Frankrike, 1963.

Tre sfärer, men ett vattentorn, där
röret ovanför sfären blir ståndrör.

En avancerad konstruktion av
professor W G Quist.

Eindhoven
i Nederländerna, 1971.

Jugendvattentornet i
Mönchengladbach i Tyskland har
varit stadens stolthet i 100 år.

Standardvattentorn kan med små attribut och speciell målning marknadsföra orten.

Kaffekanna med kurbitsmålning i svenskstaden Kingsburg, Kalifornien, USA.

Men det är hård konkurrens. Det finns fler svensk-kaffekannor, som i Lindstrom i Minnesota och Stanton i Iowa.

Gaffney, South Carolina, USA

Vad gör en trakt om man är störst och bäst på persikodling och grannstaten i stället oberättigat är känd för detta?

Man ber en konstnär att utforma det nya vattentornet som en persika och placerar det invid en trafikerad motorväg.

Peter Freudenberg har designat vattentornet vid Gaffney (utmed Interstate 85) i South Carolina i USA.

Bierbek, Belgien

© Eber Ohlsson 2005

Bjärnum, Skåne

© Eber Ohlsson 2004

Vissa tankar är globala. Det verkar även gälla vattentankar.

Med trompe l'œil-
tekniken har man i
Frankrike skapar
ett antal illusions-
rika vattentorn.

Här vattentornet i
St-Étienne-du-
Rouvray vid
Rouen.

Vattentornet i Skara blev byggnadsminnesförklarat 1995:

Vattentornet i Skara är ett högklassigt exempel på en påkostad kommunal-teknisk anläggning från åren runt sekelskiftet 1900.

Ingenjörskonst och arkitektur förenas här i en manifestation över tidens tekniska framsteg.

Anläggningen är samtidigt ett belägg för de kommunala myndigheternas ökade ansvar för städernas infrastruktur.

Som tidsdokument är vattentornet således av stort samhällshistoriskt och arkitekturhistoriskt värde.”

Även dagens vattentorn kan få sådana positiva eftermälen.

VA-ledningarna är visserligen vitt förgrenade, men anonyma.

Den nästan enda kontaktytan i gaturummet är däcklocken.

Denna kontaktyta har krav på utformning, antingen det gäller halkrisk eller design.

Däcklocken blir då också per automatik både lokal- och tidspräglade.

Detta har också utnyttjats, alltifrån akronymer till mer säljande budskap.

© Eber Ohlsson 1986

Svenska Kommunal-Tekniska Föreningens möte i Landskrona 1920: Förslag och yttrande rörande normalisering av "däcklar".

Lagt lock ligger. Lock är långlivade, och därför kan man finna gamla däcklock, trots att de nu ligger i ett annat land och med en annan regim.

Krakow 1992, med inskriptionen
"Wasserwerk Krakau".

Ett lock från tiden då staden låg i det
Habsburgska riket

(den Österrikiska delen av Österrike-Ungern).

Sélestat 1994, med inskriptionen
"Wasserwerk Schlettstadt".

Ett lock från tiden då staden låg i det
Tyska riket (Elsaß eller Alsace).

Kejsarriken må gå under,
men man kan alltid gå över dess däcklock.

Lagt lock ligger – även i Sverige.

Örebro (VATTENAFLOPP)

Karlskrona

Karlsborg

Norrköping

Ulricehamn

Boden

© Eber Ohlsson 2005

Däxellock är beständiga, även om detta däxellock är från en senare tid än vad lockets inskription skulle tyda på: Romarrikets SPQR = Senatus populusque Romanus

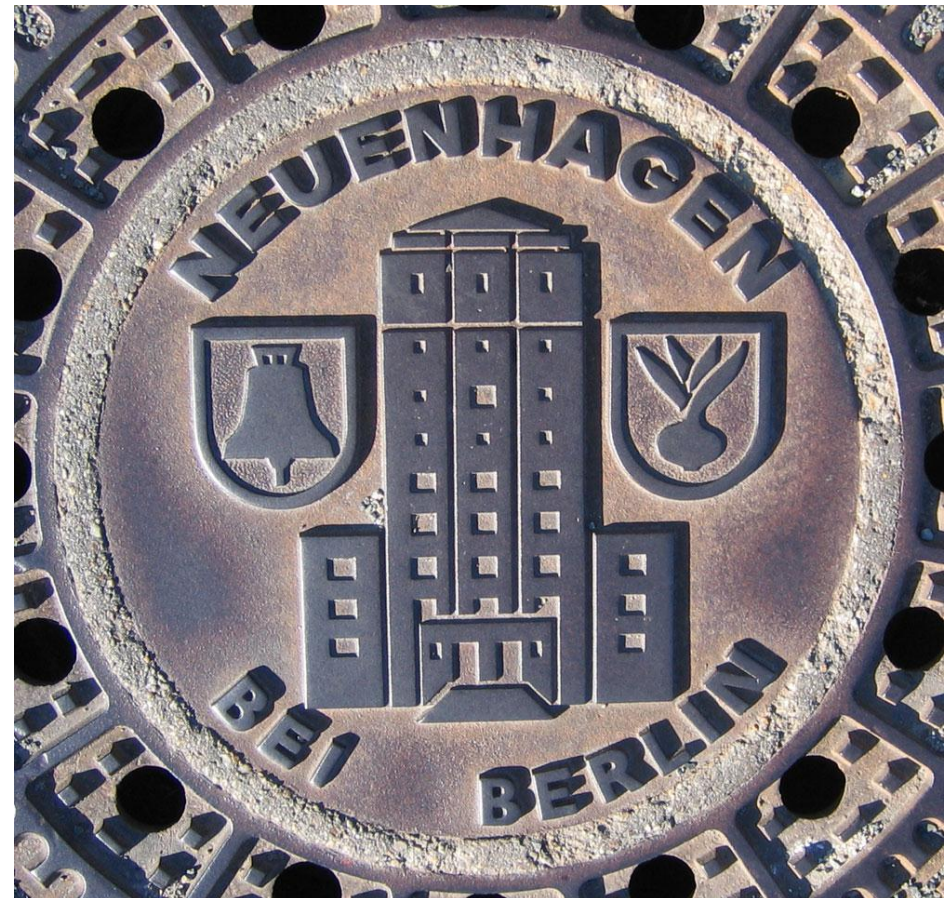
© Eber Ohlsson 2006

Motiv kan också vara stadsvapnet i den mindre staden öster om Berlin. I stadsvapnet ingår bilden av stadens Rathaus, som också är vattentorn.

Som motiv på däcklock kan man också ha vattentorn.

Det av Mannheimborna älskade vattentornet när det jubilerade.

© Eber Ohlsson 2006

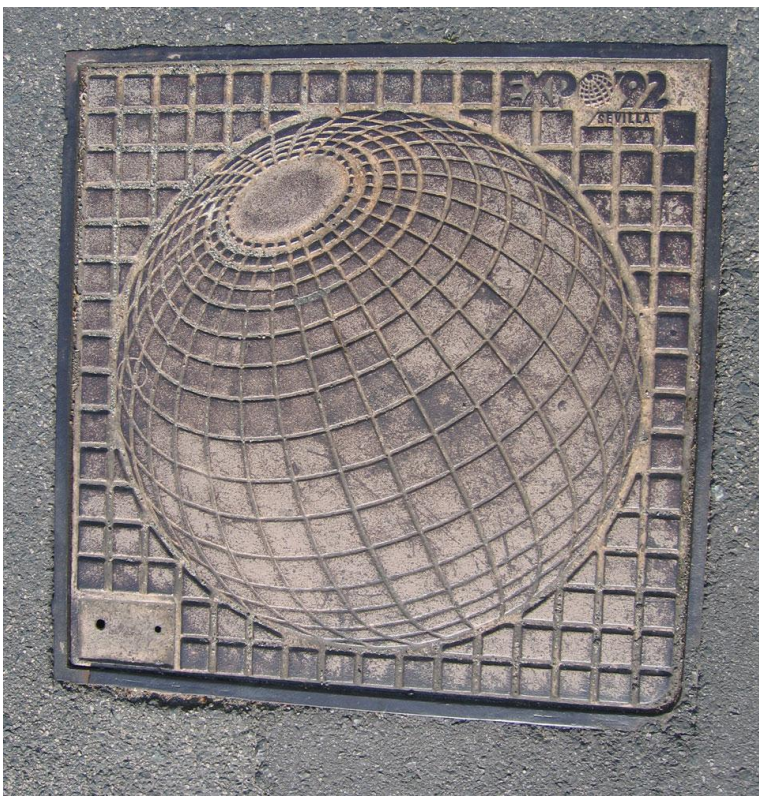

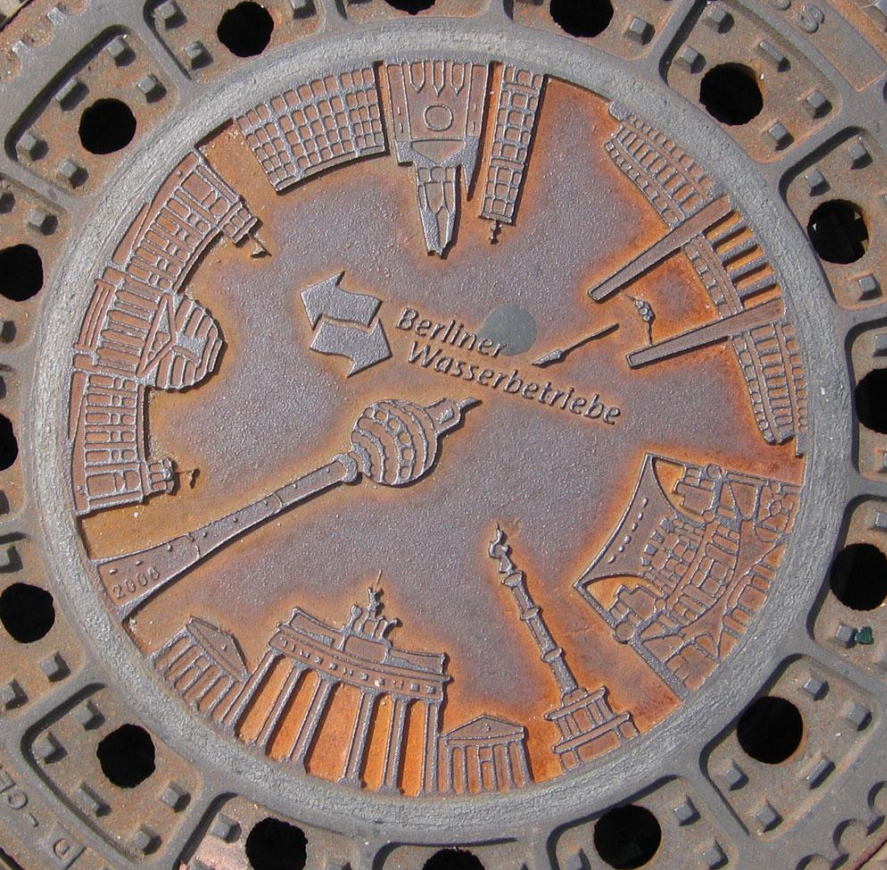

Världsutställningar genererar ibland specialdäxellock.

Till vänster: EXPO 98 i Lissabon.
Nedan till vänster: EXPO 92 i Sevilla.

Nedan till höger: EUR 42 i Rom.
Denna utställning "Esposizione Universale di Roma" ställdes in, och man kan därför idag bli påmind om något som aldrig ägt rum.

© Eber Ohlsson 2006

Stora städer såväl som mindre städer har specialdäxellock.

Antingen för att markera kända byggnader eller bara sitt stadsvapen.

© Eber Ohlsson 2007

1990 fick Malmö däcklock med stadens vapen.
Denna typ av lokal prägning kan man nu finna i många kommuner.

© Eber Ohlsson 1998

Malmö

Båstad med sajtadress

Fagersta

Lidköping

Jönköping

Göteborg

Det går att på däcklock informera om vilken ledningstyp det är, men även att ha miljöbudskap där.

Här är exempel från Houston, San Antonio och Austin i Texas, USA. På två språk.

© Eber Ohlsson 2011

Eller från North Little Rock, Arkansas, USA.

Däxellock kan också vara en bra plats för reklambudskap.

Här några exempel från Tyskland.

När Stockholm var Kulturhuvudstad 1998 fick 10 konstutövare i uppdrag att formge däcklock. Det blev 11 varianter, varav tre visas här.

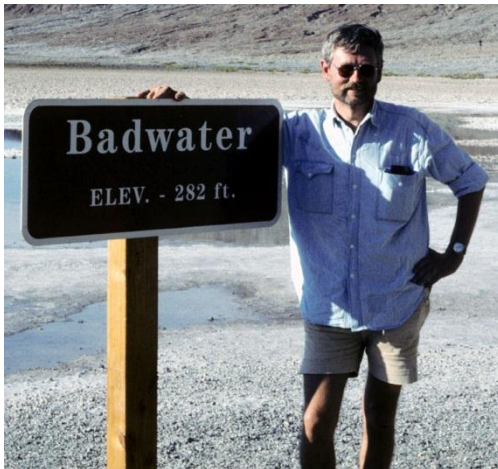
Närmare Gångbar kultur kommer man nog inte.

Den som vill få information om vattentorn och däcklock (och annat inom va-sfären) kan gå in på min sajt:

www.eber.se

Min mejladress får man, om man klickar på kontaktinformationen nederst på min sajts förstasida.

Tack!

Ett ständror från 1867, avställt 1944 och ingår i ett museum sedan 1973 finns på Kew Bridge Pumping Station i London. Läs Ebers vattentorn 5/2012.

Sajtens gäst, Wilco Krul från Eindhoven, har fotograferat ovanstående torn i Middle Wallop i Hampshire i Storbritannien. Se fler torn på [Water Towers: Great Britain](#)

Varför bara ha en behållare, när man kan ha nio? I Baltikum finns torn med två, tre, fyra, ja upp till nio behållare. [Vattentornet i Ape i Lettland.](#)

Något av det nya på sajten./Something of the new on the web site.

[Cirkulation och Eber firar 100:e tornet](#)

[Höga tankar - Om vattentorn](#)

[Svenska vattenledningar och vattenreservoarer 1860-1910.](#)

[VA-Profilen: Johan Melchert](#)

[Gruset blev till guld](#)

[Botildenborgstornepisoder !\[\]\(00fdc934681e3922dc4c581508484774_img.jpg\)](#)

[Södervärnstornepisoder](#)

[Water Towers in Tanzania](#)

Här nedan finns några smakprov på sajtens mer än 600 artiklar.

